

A sakkozástól a gazdaságtörténetig Interjú Kaposi Zoltán gazdaság- és társadalomtörténész professzorral

Meséljen családjáról, szüleiről!

Somogy megyéből származom, szüleim egy Kaposvár melletti faluban nőttek fel, ahol földdel, mezőgazdasággal foglalkoztak. Az '50-es évek végén kénytelenek voltak városba költözni. Aztán édesapám kitanulhatott egy tanonc mesterséget, lakatos lett. Édesanyám betanított munkás maradt egész életében. A családi szereteten kívül a legfontosabb, amit tanultam tőlük, az a munkához való viszonyulás, hogy dolgozni kell, hogy a munka adhatja az élet értelmét, az előrelépés lehetőségét, azt hiszem, ez volt a legfontosabb, amit kaptam tőlük. Sajnos két évvel ezelőtt négy hónap alatt mindketten meghaltak. Két testvérem van, ez abban a korban már eleve hátrányos helyzetű családnak minősült.

Hol végezte iskoláit? Milyen meghatározó élmények érték gyermekkorában?

Kaposváron jártam az iskoláimat. 1970-ben, amikor néhány évnyi városi lét után lehetőség volt arra, hogy a szülők visszamenjenek falura, akkor elköltözött az egész család. '70-ben már egy gyengécske falusi iskolában végeztem a negyedik osztályt. Aztán elérte a falut a körzetesítés, így 1971-től újra visszakerültem Kaposvárra. Hozzácsatolták a falut a városhoz, és akkor a város leggyengébb iskolájának tagjává válhattam. Az én osztályomban volt két büntöntöltelék, kettő állandóan verekedett – szóval gyakorlatilag semmi különlegesség nem volt ezen kívül. Abból nem volt nehéz kiemelkedni, mert olyan közeg volt, ahol átlagos képességekkel is simán kilógott az ember. Viszonylag jó tanuló voltam. Következésképpen bekerültem a középiskolába, de olyanba, amit a hátam közepére sem kívántam. Mivel a bátyám gépészeti szakközépiskolát végzett – ez 4 éves iskola volt, a mai szakgimnáziumnak felel meg –, 4 évvel korábban járt mindenhova, mint én. Jó tanuló volt, így adódott a szülőknek, ha a bátyámnak jó volt, fiam, akkor neked is jó lesz, így én is mehettem utána. Utáltam az olajat, utáltam a műszaki eszközöket, utáltam mindent, ami a gépiparral kapcsolatos. Azt hiszem, elkövettem mindent, hogy ne legyek sikeres ezen a pályán.

Egy valami volt, amire nagyon szívesen emlékszem vissza, hetedikes koromtól nekiálltam sakkozni, és szerencsére találkoztam olyan emberekkel, akik ebben segíteni tudtak. Innentől kezdve versenysakkozó voltam, úgyhogy középiskolai éveim azzal teltek el, hogy sakkoztam és jártam különböző versenyekre. Az óraszámom soha nem volt meg, arra emlékszem, hogy nekem mindig valami különbözeti vizsgákat kellett tennem év végén. A térségben korosztályom legjobbja voltam. Ebből sokat tanultam: a sakk individuális, ott senki más nincs, az ember magára van utalva. Önmagát szidhatja, ha kikap, de ő éri el a

győzelmet is. Ez egy olyan tevékenység, hogy le kell ülni, 4 órán keresztül keményen dolgozni, és a végén lesz valamilyen eredmény. A jó eredmény, az jó érzés. Ez engem nagyban nevelt, mert a gépipari az nem érdekelt, viszont a sakkozás adott sikerélményt bőven, akár itthon, akár máshol. 20 éves koromtól már nem játszottam versenyen. Ennek sajátos lelki okai is voltak. Viszont néha ülök a vonaton és simán fel tudok még idézni fejben játszmákat. Egy 1972-es Fischer-Szpasszkij párosmérkőzés harmadik, Benoni-védelmes játszmáját bármikor lejátszom, vagy a saját játszmáim közül is le tudok játszani nagyon sokat. A logikája jó a dolognak. Nem játszom már emberekkel és számítógéppel sem. Számomra a versenyszerűség volt a lényeg. Ha játszának, az nagyon sok időt elvinne, ahhoz, hogy az ember jól szerepeljen, 6–8 óra felkészülés kellene egy nap, tehát akkor az teljes munkakör. Egyéb munka mellett ez nem működik. Kocsakkozó soha nem akartam lenni, kocsmákban, parkokban játszani, ez ki van zárva. Ebből következett aztán az, hogy amikor tanulással is kellett foglalkozni, akkor teljesen öntevékenyen kerestem olyanfajta szakmai területeket, amelyek hozzám kicsit közelebb álltak. Nekiálltam magyar nyelvi versenyekre járni, verset szavalni, irodalmi és történelmi versenyeken vettem részt. A magyar nyelv és irodalom, a történelem mint egyfajta továbbtanulási lehetőség jött ezekből.

Voltak-e olyan tanárok, akik a történelemtudomány felé terelgették?

1975–1979 között jártam középiskolába, és a mi iskolánknak az igazgatója egy kemény párttitkár volt, valami nagy funkcionárius. Egy olyan tanár volt ott, aki nagy hatást gyakorolt rám. Történelemtanár, Tóth Antalnak hívták és egyedül rajta érzékelttem azt, hogy szabadabb gondolkodású ember. Csapkodták, ütötték, vágták Tónit – ahogy neveztük –, de őt ez nem érdekelte túlságosan. Ráadásul imádott sakkozni is. Emlékszem, elsős voltam, amikor a fejébe vette, hogy engem meg fog verni sakokban. Na most, ez negyedik év végéig nem sikerült neki. Volt olyan nap, hogy tizenöt meccset játszottunk egymással egy pinceklubban. Hihetetlenül szerettem őt, és azt hiszem, ő is engem. Az a tartás, az a gerinc fontos volt abban a korszakban, nekem emberképet mutatott. Fontos volt, hogy az ember nem hajlékony adott esetben. Jó húsz évig volt vele kapcsolatom később, sajnos már meghalt. Később konferenciákon találkoztam vele, ő egy nagyon nagy hatású ember volt. Részben az ő befolyása volt a történelem szak, de voltam nyáron régészttáborokban is középiskolásként.

Meséljen egyetemi tanulmányairól! Miért éppen a debreceni egyetemet választotta? Voltak-e olyan professzorok, akik meghatározták egyetemi éveit?

Itt, Pécsen kezdtem hajdan. Majd találkoztam Tóth Tiborral, aki – melleleg a könyvtár főigazgatója is volt –, azt mondta, hogy itt a gazdaságtörténetben nagy kifutási lehetőség nincsen, mert más típusú a képzési rendszer, viszont van neki egy ismerőse, egy Orosz István nevű, nagyon híres debreceni gazdaságtörténész, aki akkor dékán volt ott. Érdemes lenne oda elmenni, és ott szisztematikusabb képzésben részesülni. Átjelentkeztem Debrecenbe, ahol különbözeti vizsgákat kellett tenni. Egy a lényeg, hogy másodévbem be tudtam oda kapcsolódni, a maradék négy évet – ez ötéves képzés volt – ott jártam. Orosz István, ma már akadémikus, hihetetlen okos ember. Ő terelgetett engem. Azt hiszem, a két Tóthon kívül ő volt a harmadik ember, aki nagy hatással volt rám. Sokoldalú, nagy tudású ember volt, aki hagyott engem dolgozni. Nem lógott állandóan a nyakamon, én

sem lógtam az ő nyakán, de világos elvárásai voltak, és ennek lettek olyan hatásai, hogy az egyetemi tanulmányok relatív sikeressége mellett OTDK-kat nyertem. Abból kettőt is, 1983-ban, illetve 1985-ben nagydíjat. Amikor 1986-ban végeztem, akkor ő dékán volt, és felajánlotta, hogy maradhatnék ott tanársegédnek, de közben megházasodtam, feleségem villányi volt, én dél-dunántúli vagyok. Így inkább elfogadtam azt a lehetőséget, amit Tóth Tibor párhuzamosan kínált, hogy keressünk nekem egy kutatási telephelyet, plusz adódott az akadémia lehetősége, hogy hároméves kutatói ösztöndíjat lehetett nyerni. Ezt aspirantúrának nevezték abban a korszakban. Végül úgy gondoltam, hogy az akadémiai ösztöndíj jobb lenne. Felvételiztem, felvettek. 1986 szeptemberétől ez három év, megspékelve hat hónap katonasággal. Abban az időben úgy volt, hogy 11 hónapot kellett katonának lenni egyetem előtt, és utána meg hét hónapot, nekem ez olyan hat és fél hónapra sikerült. 1990 márciusában lett vége ennek az ösztöndíjnak. Az ösztöndíj nagyon hasznos volt, mert járhattam több országban, láthattam más egyetemek és más kutatóintézetek működését. Még katona voltam, amikor doktoráltam. Emlékszem, hogy otthagytam az őrséget – akkor már bomlott a hadsereg, ez 1989 nyara volt –, mindenki arra ment, amerre látott. Úgyhogy én elmentem egyetemi doktorátust tenni, mert arra volt időpontom.

Miért éppen a gazdaságtörténet kutatása felé fordult?

Sok oka volt, de leginkább azért, mert ez egy racionális dolog. Egy politikatörténész elmélkedhet akármennyit, egy ideológiatörténész megközelítheti a dolgokat százféléleképpen. Én viszont sakkoztam, és ez egy hihetetlen racionális jelenség, ott oksági viszony van: azért kaptam ki, mert rosszul léptem, vagy azért győztem, mert túljártam a másik eszén. A gazdaság az nem úgy működik, hogy össze-vissza. Lehet úgy működtetni, vannak erre jelek azóta is, de azért azt gondolom, hogy ez úgy adta magát, hogy az objektivitást kerestem mindenhol. Adódott, hogy a történelemnek azokat a részeit tartottam fontosnak, hozzám közelebb állónak, amelyek racionálisan megfoghatók, leírhatók voltak. Néha eltéved az ember persze, de ez a kettő, azt hiszem, összehozta az én gondolkodásomat. Azért azt mondanám, hogy nem vagyok, és nem is akartam soha csak gazdaságtörténész lenni. Mindig próbálkoztam azzal, hogy ennek az interdiszciplináris vonásait keresgéljem. Írtam olyan könyvet, ami a közgazdasági fejlődés és gazdaság kapcsolatáról szól, a történeti kapcsolatokról, írtam olyat, ami kulturális és gazdasági tevékenység kapcsolatáról szól, tehát az ember mindig próbál egy kicsit kilépni, mert különben nagyon szűk terű lenne ez az egész.

Milyen témákban írta disszertációit?

1989-ben az egyetemi doktorátusom egy Somogy megyei nagybirtok történetéről szólt, a feudalizmus bomlásának időszakában, a reformkorban. Ez egy kezdeti próbálkozás volt, arra volt jó, hogy a levéltárakat végigtúrtam Pesten, Kaposváron, és azokból próbáltam megfogalmazni valamit. Ennek a dolgozatnak olyan nagy újdonságértéke, főleg módszertanilag, nem volt. Olyanokat már írtak korábban, de hát abban az időben az egyetemi doktorátusnál nem volt hihetetlen magas az elvárás.

A kandidátusi disszertációm a vrászlói uradalomról szólt, 1994-ben védtem meg. Egy 1767 és 1848 közötti nyugat-somogyi uradalomnak a feldolgozása volt. Ez azért volt jó, mert a fele gazdaságtörténet volt, a másik fele pedig társadalomtörténet. Ott már

arra voltam kíváncsi, hogy egy rendszer hogyan működik. Ez elkísért engem, akkor sokat foglalkoztam rendszerszemléleti kérdésekkel, gondolatokkal, hogy hogyan működik egy olyan szisztéma, ami adott esetben a történelemből megfogható társadalmilag, gazdaságilag, szociálisan. És innentől kezdve engem ez máig érdekel, hogy egy rendszert hogyan lehet leírni, legyen az város, egy nagybirtok vagy egy térség.

A harmadik az MTA-doktori disszertációm volt, amit 2008-ban védtem meg. Akkorra már területet és témát váltottam, az egy várostörténet volt. Nagykanizsa gazdasági rendszerének változásait fogalmaztam meg 1743 és 1848 között. A város az egy sokkal nagyobb, szélesebb rendszer. Közben írtam már könyvet Kanizsáról, Kaposvárról, Pécsről és különböző városokról.

Miért éppen Nagykanizsát kutatta, volt valami kötődése a városhoz?

Ez tulajdonképpen egy véletlen találkozás volt. 1997–1998 felé készült a Kanizsa-monográfia második kötete, ami az 1690 – akkor szabadult fel a török alól – és az 1848 közötti időszakot fogta át. Rózsa Miklós szerkesztő keresett meg, mert hallott engem egy konferencián, és megkérdezte, hogy lenne-e kedvem a kanizsai mezőgazdaság történetét megírni. Két évvel később újabb témákat bízott rám, például Kanizsa kereskedelmét, a város működését a 18. században, ez már a monográfia fele volt így. 2006-ban jelent meg a kötet. Aztán 2007-ben Nagykanizsa önkormányzata úgy gondolta, hogyha van már két kötet, akkor készüljön el a harmadik rész is. Engem akkor már ismertek ott szélesebb körben is, én kaptam a megbízást arra, hogy szerkesszem meg az 1850-től 1945-ig szóló kötetet. Ez 2014-ben jelent meg, 13 szerzővel, ennek durván felét én írtam. Születési vagy egyéb rokonsági kapcsolatom nem volt Nagykanizsával, de minden kanizsai utcát ismerek, egynek sem tudom a mai nevét, de a régi történelmi nevét mindegyiknek. Valószínűleg a Fő út az ma is Fő út, de ebben sem vagyok teljesen biztos.

1990-től került Pécsre egyetemi oktatóként a Közgazdaságtudományi Karra. Hogyan emlékszik vissza erre? Történészként miért ezt a kart választotta?

1990 márciusától dolgozom itt a pécsi egyetemen. Lettem adjunktus, docens, habilitált docens, majd egyetemi tanár. Ez a szokásos ranglétra. Azért a Közgazdaságtudományi Karra jöttem, mert Tóth Tibor hívott. Abban az időben nagy jelentősége volt annak, hogy van-e az ember mögött valaki, aki támogatja, aki védernyőt is jelent. Arra emlékszem, hogy amikor idekerültem, és ez egy augusztus végi nap volt, akkor bemutattak nekem egyből 50 embert. Tóth Tibor volt az, aki biztosította nekem a lehetőséget, hogy kutatási helyként Pécsot válasszam. Az ő szakmai kapcsolati lehetőségei nekem sokat jelentettek. Az, hogy ő fel tudta hívni egy belgiumi kollégáját, hogy el lehet menni Leuvenbe, az fontos volt. Vagy az, hogy le tudta beszélni egy pesti kollégával, hogy én odamennék öt napra kutatni, szintén fontos volt. Ezek az informális kapcsolatok nagyon lényegesek, és ebből a szempontból nagyon tisztességes volt, és sokat segített nekem. Ráadásul zseniális tudású ember volt. Mindig irigykedtem azokra a logikai képességbeli vonásaira, melyekhez hasonlót azóta sem láttam. Azt gondolom, hogy sokat lehetett tanulni tőle.

Még egy személy volt rám nagy hatással, aki azóta már akadémikus lett, még debreceni éveim alatt ismertem meg, ő Kövér György volt, aki Pestről járt le hozzánk. Akkor kezdte ezt a fajta tevékenységét, amikor én harmadéves voltam. Az ő sokoldalúsága és képességei

nagy hatással voltak rám. Tőle kaptam az első gótírásos-ábécét, így megtanultam a gót írás elolvasását. Iparosodással és egyebekkel is foglalkozott, és ez fontos szempont volt, hogy az ember ne szűküljön be, hanem szélesebb körben tudjon tájékozódni.

Kutatási témái a gazdaságtörténet, agrártörténet, uradalomtörténet, de foglalkozott családtörténettel és kulturális hagyatékok kutatásával is. Mely kutatási témái állnak legközelebb a szívéhez? Mely eredményeit tartja kiemelkedőnek eddigi életművéből?

Uradalomtörténetekkel, várostörténetekkel sokat foglalkoztam. Ha marad utánam valami – bár van a könyvtár harmadik emeletén egy külön standom –, akkor azt hiszem, azok az e témakörökben írt munkáim. De sokat írtam nemesi, arisztokrata családkról, nemesi kultúráról, kastélyokról, kúriákról. Jó látni, hogy a *Magyarország gazdaságtörténete* című könyvemet a Corvinustól kezdve 17 közgazdaságtudományt oktató intézményben tanítják. Ez azért melengeti az embernek a szívét, nagyképűvé is teheti nyilvánvalóan, de arra azért vigyázni kell.

Mennyire tartja fontos feladatnak a tankönyvírást?

Nagyon. Nekem 1992-ben jelent meg az első kis könyvem, ami Magyarország gazdaságtörténetének egy rövid korszakáról szólt. Addig csak az a régi, rettenetesen szűken értelmezett, Marxra visszavezetett logika mentén való gazdaságértelmezés volt. Én meg az akadémiai kutatóéveim alatt, főleg, mert külföldi anyagokat tanulmányozhattam, nem ilyenfajta gondolkodással találok. Nagyon fontos volt, hogy egy szélesebb spektrumban kezdje az ember értelmezni mindezt, és inkább a nyugatiasabb elvek alapján működő tantárgyakat találtam ki. Lehetett választani akkor, hogy a régi marxista tankönyveket kiadom kötelezőnek – tele volt a könyvtár velük, tehát technikailag pillanatok alatt ment volna –, vagy pedig odateszek valami sajátot. Én azóta is azt gondolom, hogy ha az ember valamivel foglalkozik – és ezt nagyon komolyan gondolom –, akkor ott kell lennie önálló anyagoknak. Én olyat nem csinállok, hogy elolvasok két könyvet, és azt – csúnya szóval mondva – letanítom. Ha valamilyen tantárgyat létrehozok, fejleszték, akkor azt meg is kell írni, kell lenni ott mögötte olyan fajta tartalomnak, amiről azt mondhatom, hogy ez én vagyok, és az, amit elmondok, az is én vagyok, meg akkor itt az anyag, és akkor azt én írtam. Ezzel egyébként minden nyugati egyetem így van, ha az embernek nincsenek saját fejlesztésű tananyagai, akkor az nem sokat ér. Másokat tanítani, mások által kidolgozott tananyagot kiadni, az szerintem nem egyetemre való. Ott lenni kell valami önállóknak, és erre nagyon-nagyon kényes vagyok, hogy ilyeneket fel kell tudni mutatni. Ha nem, akkor azt gondolom, az ember apátiába süllyed: na, megírta valaki, és akkor azt fogjuk tanítani. Nem. Lenni kell ott valaminek, ami én vagyok, így van plusz hozadéka, plusz hozzáadott értéke.

A *Magyarország gazdaságtörténete* tankönyvem közismert ebben az országban. A 20. század gazdaságtörténete az egyetemes gazdaságtörténet szempontjából nagyon népszerű, és sok helyen tanított mű. A várostörténeti munkáim, különböző kisebb csoportos tevékenységek sorában tananyagként funkcionálhatnak. Magam is sokat tudom használni a Pécs gazdaságfejlődéséről írt monográfiámat. Az uradalomtörténeti munkáim közül vannak, amik már nagy szemelvénygyűjteményekbe is bekerültek.

A határon túli lehetőségek is ott vannak. Nagyon büszke vagyok arra, hogy 13 évig tanítottam a kolozsvári egyetemen. Volt közöm ahhoz, hogy a kolozsvári magyar közgazdasági karon létrejött egy olyan fajta, mára már doktori státusszal rendelkező csapat, amely minőségi tevékenységet tud folytatni. Ez a 13 év azt jelentette, hogy ott is, és aztán máshol is tudtam terjeszteni azokat a munkákat, amelyeket fontosnak véltem.

Kapott Arany Katedra-díjat, de volt a kar legnépszerűbb oktatója is. Népszerű oktató az online közösségi felületek hozzászólói szerint is, ennek mi lehet a titka?

Nem tudom pontosan, de két dolog jut eszembe. Az egyik az, hogy mi a terület és a másik, hogy mi a bennük lévő valóság, mi azt hogyan látjuk. A felületeket lehet irányítani, meg lehet játszani például, hogy jó akarok lenni, jól osztályozok stb. Vigyázni kell ezekkel a minősítésekkel. Nem kell túl nagy jelentőséget tulajdonítani ezeknek a felületeknek, hogy az emberről mit mutatnak. Sokkal fontosabb az, hogy én mit látok önmagamban. Nagyon fontos, hogy ha az ember hazamegy és ott a tükör, amibe ha belenéz, feltehesse magának azt a kérdést, hogy csináltam ma valami normálisat vagy nem. Csak adminisztráltam egyfolytában, vagy csak játszottam a fejemet egész nap, vagy valóban olyan tartalmat, emberképet tudtam nyújtani valakinek, aminek hatása is van. Ha ez nincs meg, akkor ezek a felületek tévútra vezetik az embert. Naponta meg kell azért küzdeni, hogy az ember önmaga is tisztába kerüljön önmagával. Nem gondolom azt, hogy ezekből a díjából túl nagy következtetéseket lehetne levonni. Az sajátos gondolatvilágba helyezné az embert, és ezt nem szeretném. Az összes díjamból egy van kint a falon, nem szeretem ezeket mutogatni. Azt gondolom, hogy befelé kell az embernek rendezni ezt önmagában, hogy milyen értéke van. Az már mindegy, hogy milyen típusú az érték, hogy egy PhD-hallgató sikeréről van szó, ami hozzám kötődik, egy általam megírt alkotásról, vagy egy általam létrehozott szervezetről van szó, ami jól működik. Én nem tudom magam jól menedzselni, nem értek hozzá, biztos lehetne ennél sokkal jobban, de így is mindig megtaláltak a feladatok. Nagyon rosszul kezelném magamat, hogy ha nekem kellene erőlködnöm folyamatosan az ügyben, hogy újabb és újabb pozíciókat szerezzek. Ez a távolságtartás, az, hogy nem ajnározom magamat, nem akarok mindenképpen az első helyre kerülni, azt gondolom, hogy az én lelkületemhez sokkal közelebb áll, mintha az ember törtető módon, felületekkel a háta mögött mindenképp első akarna lenni. Belül és befelé figyelni sokkal fontosabb.

Milyen tárgyakat oktatott/oktat?

Több gazdaságtörténeti tárgyat oktatam, ezek között a kezdetben olyanok voltak, amiket nyugaton láttam. A kilencvenes évek első felében, amikortól új tantárgyakat hozhattam létre, akkor csináltam olyat, ami a közgazdasági gondolkodás és a gazdasági fejlődés kapcsolatáról, a tradicionális gazdaság változásáról szólt. Aztán létrehoztam olyan tantárgyat, ami gazdasági antropológiáról szólt, hiszen a gazdaságtörténetnek van ilyen ága is. Volt olyan, ami részben szintén a nyugatias hatásokból keletkezett, valamint külső anyagokból, például az, ami Anglia gazdasági pozícióiról szólt. Ezeket a hallgatók úgy nevezték 15 éven keresztül, hogy „a tradicionális”, „az Anglia”. 100–300 fős hallgatósággal bírtak abban a korszakban. Aztán jött Bologna 2006-tól, ami egy kicsit megszúrta ezt a rendszert. Akkor elvállaltam egy olyasmit, amit azóta is szeretek tanítani, ez pedig az európai uniós ismeretek. 1996-tól tanítottam a tárgyat a jogászoknál. Ott volt az Andrassy György által szer-

vezett Európa szakpolitikus képzés, és nem volt nehéz akkor, 2006-ban egy önálló uniós tantárgyat létrehozni. Ez a tantárgy ma is él. Tegnap este néztem, hogy éppen 294-en jelentkeztek ebben a félévben, tehát azt gondolom, hogy egy részben kötelező, de jól elfogadott tárgy. Szeretem, mert sok minden van benne, amit én más szempontok alapján is tudok hasznosítani. Van egy újabb, amit két éve tanítok mindössze, de nagyon szeretem, és azt gondolom, hogy közel áll hozzám, ez a kulturális és örökségturizmus kérdésköre. Alapvetően azért, mert történelmet, magyar nyelvet és irodalmat közel érzem magamhoz. Az jó dolog, ha a hallgató a végén tudni fogja, hogy Sárospatakat nem érdemes mondjuk Pápával összekeverni.

Nehéz a közgazdászhallgatóknak ezeket a kultúra és művészet felé hajló tantárgyakat tanítani, akiknek nem feltétlenül ez az érdeklődési körük?

A hallgatók vevők rá, mert ez egy sokoldalú játék. A vallási turizmusról szóló órán például arról lehet beszélni, hogy egy kegyhelynek mi a lényege egyáltalán, mi van Magyarországon, vagy Mekkában mit lehet találni. Ugyanúgy fontos lehet a fürdőturizmus kapcsán megmutatni azt, hogy mondjuk a régi felvidéki trencsénteplicei vagy pöstyéni fürdő miben különbözött a harkányitól. Nagyon sok olyan terület van a világörökségektől kezdve, azon túl, hogy az emberek megvilágosodnak, hogy a levéltár nemcsak arról szól, hogy van ott néhány száz köbméter papír, hanem hogy adott esetben milyen hatásai lehetnek hosszú távon. Itt az ember egy kicsit a maga néhány évtizedét kibonthatja, tehát a megszerzett tudást egészében is lehet közvetíteni. Ezekre nekem is nagyon keményen készülni kell. Az ipari örökségek kapcsán a gépiparis múltamat hozhatom elő, meg tudom nekik mutatni azt, hogy egy malom hogyan működhetett régen. Akármilyen hozzám kötődő egyéb területekről is tudok hozni valamit, de nagyon vigyázni kell, hogy ezt is szakmailag kell tenni, tehát nem nagypapás tevékenységet kell folytatni, mert az túl könnyű lenne, hanem szakmai tartalom kell mögötte legyen. Nekem úgy tűnik, hogy a hallgatók vevők erre.

Van-e olyan tanítványa, akire különösen büszke?

Több is volt és lesz is, nyilván. Egyrészt a kilencvenes évekből volt egy ember, akit vendégoktatóként tanítottam három évig a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, és amikor eljöttem onnan, utána OTDK-t nyert. Szirácsik Éváról van szó, aki később a salgótarjáni múzeum vezetője lett, ma pedig a Mezőgazdasági Múzeumban dolgozik Budapesten. A Zichy-uradalommal foglalkozott és azt gondolom, hogy az ő pályáját egyengetni tudtam. Az OTDK-rendszerből 1999 óta mindig volt olyan hallgatóm, akit versenyre készítettem fel, és díjat nyert. Voltak nagy csalódások is, volt, akiről azt gondoltam, hogy hosszú távon komoly szakember lesz, aztán elvitte az élet másfelé. Valakinek tudtam ajánlani azt, hogy jöhetne a doktori rendszerbe, de azt mondta, hogy nem kíván jönni, neki bőven elég volt, amit csinált. Pelles Márton hallgatómnak most jelent meg egy könyve Fiuméről. Azt gondolom, hogy mindig vannak olyan hallgatók, akiről azt lehet gondolni, hogy érdemes volt velük foglalkozni. Volt olyan hallgatóm, aki nemzetközi szinten érvényesült, és nemzetközileg nagyobb nevet is szerzett, mint az enyém. Ez jó hír, az ember ennek mindig örül. Debrecenben tanár szakon végeztem, nincs más dolgom az életben, mint nálam okosabb embereket képezni. Annak szoktam örülni, hogyha mások sikeresek.

Szóba került, hogy több nemzetközi projektben, kutatásban vett részt. Említene néhány fontosabbat ezek közül?

Néhány véletlenül kapcsolódott hozzám, például a Mogersdorf-féle rendszerben, az Internationales Kulturhistorisches Symposion, ami 1967 óta folyó kultúrtörténeti konferencia-sorozat, amelynek mindenfajta kötetei vannak, és öt-hat évente mi rendezzük az eseményt. 2004–2005 környékén Vonyó József révén kerültem bele, és azóta aktív résztvevője, szervezője vagyok. Ez egy hat tartományra, Burgenlandra, Steiermarkra, Horvátországra, Szlovéniára és két magyar megyére kiterjedő sorozat, szép eredményei vannak. Itt van a szigetvári konferenciánknak a kötete, amely különböző témákat tartalmaz, ez például a gazdasági fejlődésről szól. A kolozsváriakat emlegettem, viszonylag jó kapcsolatom van a tübingeniekkal és a pozsonyiakkal és még sokakkal. Az első ilyen kapcsolatom a Liverpooli Egyetem East-European Studies intézetével volt.

Tudományszervezői tevékenysége is fontos, több szakmai társaság elnöke, tagja, valamint szakmai folyóiratok, kiadványok szerkesztője, munkatársa. Emeljen ki néhányat, amelyet meghatározónak tart ezek közül!

Ezek úgy jönnek maguktól. Már elég régóta én vagyok a Pécs monográfia hatodik kötetének a szerkesztője és részben írója is. Egyrészt a nagy monográfiáírások elkísérik az embert: Nagykanizsa- és a Pécs-monográfia. Most a pécsi dualizmus kötetel harcolunk, amely ebben az évben fog megjelenni minden bizonnyal, még a szerkesztői, szakmai lektori munkák vannak vissza. Keresik az embert mindenhol, opponenciák vannak, amelyek más egyetemekről szóló bírálatokat feltételeznek, akadémiai elvárások vannak, ott is jelen kell lenni. Elég régóta benne vagyok az Agrártörténeti és Faluszociológiai Bizottságban, sőt ennek voltam az alelnöke is hosszú éveken keresztül. Egyetemek közötti rendszerben működöm. Ezek néha kicsit megterhelők, mert amikor egyszerre négy munkát kell lektorálni, akkor az ember úgy összehúzza a szemöldökét, meg úgy csökkenti az éjszaka amúgy sem hosszú időtartamát, ahogy tudja. Ezeket nem én generálom, de olyan feladatok, amelyek a szakmaiságból következnek. Akadémiai doktor vagyok, és ezekből nincsen olyan sok az országban, rajtam kívül az a 8–10 hasonló gazdaság- és társadalomtörténész ember azért keresett, mert a cím fontos. Ebből következően bennünket sokan keresnek meg, és sok helyen jelenünk meg, mert sok helyre hívnak. A tavalyi évben Győrtől nagyjából Szegedig vagy Miskolcig éppen keresztbe szeltem az országot néhányszor, ami vagy doktrátussal kapcsolatos munkát feltételezett, vagy valami lektori tevékenységet, opponenciát. Ezek olyanok, amik jönnek, és nem nagyon lehet kitérni előlük.

Mi az, amit Ön hozott létre? Szakmai társaságot vagy folyóiratot, és az működik-e még vagy átadta valakinek?

Van egy életkori sajátosság, hogy az ember elkezd valamit, és amikor úgy látja, hogy most már valaki más is csinálhatná, akkor próbál embert keresni hozzá. Biztos, hogy nagy szerepem van a Magyar Uradalomtörténeti Egyesület Társaságának a működésében, és a kolozsváriakkal kapcsolatos szakmai folyóirat létrehozásában, ezt *Közgazdász Fórum*nak hívják, és nemzetközileg is jegyzett. Szerepem van az Agrártörténeti Bizottság által létrehozott folyamatos konferenciákban, a Mogersdorf-konferencia rendszerben, és még számos helyen. Mindig meg kell keresni a minőségi lehetőségeket. Azt gondolom, hogy

a magyar gazdaságtörténet elsőszámú folyóirata az *Agrártörténeti Szemle*. Ez egy jegyzett, akármelyik országban a maga színvonalával eredményt elérő folyóirat lenne. Az, hogy magyarul jelenik meg, egy kicsit bezárja, de akkor is nemzetközi szerkesztőgárdája van. Abban dolgozni, ott lenni a szerkesztőbizottságban, az fontos számomra. Most benne vagyok a *Magyar Gazdaságtörténeti Évkönyv* szerkesztőbizottságában is, és jelenleg öt vagy hat munkát kell olyan állapotba hozni, hogy az évkönyv meg tudjon jelenni. Ezek olyan munkák, amelyek a szakma szempontjából is fontosak.

Hogyan szokott dolgozni, szeret egyszerre több dologgal is foglalkozni?

Nagyjából úgy vagyok vele, hogy ha valamit csinálok, mellette még másik három dologgal is foglalkozom. Az ki van zárva, hogy csak egy valamivel foglalkozzam. Ha kutatásokról van szó, akkor legalább három-négy témát művelek párhuzamosan, mert másképp elképzelni sem tudnám. Engem több dolog szokott egyszerre érdekelni, nem biztos, hogy mindegyikhez értek, de amikor uradalomtörténetet írok, akkor mellette Pécs gazdaságáról is tudok írni, néha ezek össze is kapcsolódnak. Fontos az, hogy ne csak egy valamivel foglalkozzam, hanem ezt a szélesebb típusú tájékozódást fenntartsam. Nem biztos, hogy ez a jó megoldás, nem tudom, mi a jó, de nekem így működik.

Ha nem oktat vagy kutat, akkor mivel szereti eltölteni szabadidejét? Az irodalom szeretete megmaradt?

Az olvasás maradandó, a sakkozás már csak fejben van. Magyar szakosként rengeteget kellett olvasni. Az kicsit riasztó volt: a zöld spenót és a többi hasonló típusú kötetek megviselték az ember lelkét, de főleg a debreceni Jakab László által létrehozott nyelvészképzés. Azt soha nem felejttem el. Nagy lehetőségeim nincsenek az olvasás terén, idő hiányában.

Szépirodalmat olvas vagy inkább a szakirodalom olvasásával tölti idejét?

Szakirodalmat célirányosan természetesen olvasok, de a szakmához kapcsolódó olvasatok is fontosak számomra. Családtörténetekre nagyon fogékony vagyok, mert nagyon sok nemesi családdal foglalkoztam és írtam róluk. Kapcsolatban is vagyok egy-kettővel. Most épp az Esterházyakról írtam, ami részben irodalom is. Somogy megyei birtokosokkal is foglalkozom, most jelent meg a könyvem róluk, így fedeztem fel, hogy az egyes birtokosok mai leszármazottai írnak, és fel lehet velük venni a kapcsolatot. Ezek nagyon fontosak.

Szépirodalmat, azt olyan szinten már nem olvasok, mint korábban, viszont ami a szakmához kicsit lazábban kapcsolódik, abban elég szélesen tudok tájékozódni. Ez lehet a genealógia kérdésköre, lehet gazdasághoz kapcsolódó kérdéskör, Nobel-díjasok szövegei, szóval sok minden. Az ember kultúrlénynek gondolja önmagát, de olyan mértékben, mint korábban, mikor még magyar-történelem szakos voltam, úgy már nem.

Van kedvenc sportja?

Amit szeretek és nem is szégyellem, az a minőségi labdarúgás. Magyar focit már régen láttam, de a Premier League-ben megnézni a legjobb hat egymás elleni meccseit, az természetes számomra. A német Bundesliga első néhány csapatának mérkőzéseit is nézni szoktam.

Focizott valamikor?

Igen, tizenhétéves koromig én voltam az iskolai válogatott kapusa. Szeretem a labdarúgást, a kosárlabdát és a nem vonalas típusú játékokat. A röplabdát ki nem állhatom. Ahol kreativitás van, egyéni vagy csapatszintű jó megoldások, azokat kedvelem. Síelést nem tudok nézni, a teniszbe öt perc után belefáradok, de a labdás csapatjátékokat szeretem.

Gyűjt-e valamit, például könyveket?

Igen, mondhatjuk, mert kb. 9000 darab van, egyszer kellene vele valamit csinálnom. Már többször elhatároztam, hogy több könyvet nem veszek, de ez sohasem sikerült még. Van egy szakember ismerősöm, aki arról panaszkodik, hogy neki 12 000 van, és nem tud vele mit csinálni. A könyvtárak már nem veszik át tőle, az antikvárium kiröhögi az embert, a gyerekeknek nem kell, akkor mit lehet vele csinálni? Ez rossz, mert az értéktelenségre utal valamiképpen, egy korábban értéknek hitt dolog a mai világban már nem biztos, hogy értéknek minősül. Az, hogy nekem van egy 19. századi könyvem, nekem egy érték, de valószínűleg rajtam kívül már maximum öt embernek az, társadalmi szinten pedig már értéktelen.

Amiket gyűjtök, az a külföldi egyetemeken olyan tantárgyairól készült tankönyvek, amelyek az én szakmámat jelentik. Ezeket mindig be szoktam szerezni. Fontos az, hogy ha Düsseldorfban van egy kolléga, akkor az a Wirtschaftsgeschichtét, tehát gazdaságtörténetet hogyan tanítja és hogyan látja. Ezeket valahogyan megszerzem, mert az fontos, hogy lássam, hogy abban a könyvben hogyan épül fel valami, mit tanítanak. Szerencsére a mai elektronikus korszakban könnyebb ezt megtenni. Nemcsak én vagyok, hanem van a világ is, és ezért fontos, hogy mások hogyan csinálják.

A hegyeket szeretem. Én nagyjából +5 foktól +23 fokig vagyok szocializálva, tehát ami előlött van a hőmérsékletben, azt nem szeretem, ami ez alatt van, azt még jobban nem szeretem. Ezért nyáron szeretek hegyek között mászkálni, mert ott általában elviselhető a hőmérséklet. Nem nagyon van olyan területe Ausztriának, ahol a családommal ne jártunk volna nyaranként. A hegyeknek és a víznek, folyóknak a szeretete lényeges az életemben.

A gyerekek viszik tovább ezt a történeti, gazdasági érdeklődést?

Annyiban, hogy mindkettő közgazdászként végzett, de nem foglalkoznak kutatásokkal. Az egyik gyerekem most jutott hozzá a harmadik diplomájához a Corvinuson, a másik gyermekem itt végzett nálunk, és itt is dolgozik Pécsen. Feleségem, aki az Árpád Gimnázium igazgatója már több cikluson keresztül, magyar-történelem szakos.

Milyen tervei vannak az elkövetkező évekre?

Vannak elkezdett folyamatok, amiket be kell fejezni. Amikor az egyik befejeződik, akkor még folyik a másik, és így megy ez magától. A Pécs monográfia készül, a következő két-három évben még további kötetek munkái is meghatározók lesznek. Mellette folynak azok az agrártörténeti és családtörténeti kutatások, amikkel foglalkozom. Most elég sok újat írtam a Biedermann bárói családról, a Czinderyekről, és ezek a munkák még folytathatók. Az fontos számomra, hogy személyeken, életpályákon keresztül láttatni lehet egy rendszert. Ezek biztosan el fognak még kísérsni. Gyanítom, hogy új típusú, teljesen mással való foglalkozás ebből már nem lesz. 58 évesen az ember alaptermészete már nem válto-

zik meg, viszont azt szeretném, hogy minél mélyebben foglalkozhassak a kérdéskörrel. Nemcsak napi szükségleti szinten, hanem hogy az ember nyugodtan ülhessen a foteljében, székében és elgondolkodhasson azon, akkor ez most hogy is van valójában, hogy ideje legyen az embernek végiggondolni folyamatokat. Az ember kérdéseket próbáljon megfogalmazni önmagával, a szakmával kapcsolatosan, hogy ezeket végig elemezgesse, hogy nekem is jó legyen valamiképpen ez az egész. Erre egyre kevesebb időm van. Mindig arra gondoltam, hogy nyugdíjas koromban majd lógotom a lábam, és ülök egy folyóparton, nézem a dinnyehéjat, de biztosan nem ilyen lesz. Azt gondolom, hogy annak a munkának, amit folytatok, van valamilyen tartalma, következésképpen amíg lehet, addig szeretném csinálni.

(Az interjút készítette: Dezső Krisztina és Gergely Zsuzsanna,
fotó: Dezső Krisztina;
Pécs, 2019. február 6.)

Kaposi Zoltán

Kaposi Zoltán 1986-ban szerzett egyetemi diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. 1989-ben doctor universitatis, 1994-ben a történelemtudományok kandidátusa címet szerzett. 2003-ban habilitált, 2009-ben megkapta az MTA doktora címet. 1986–1990 között a MTA tudományos ösztöndíjasaként dolgozott. 1990-től áll a JPTE/PTE Közgazdaságtudományi Kar alkalmazásában, kezdetben adjunktusként, 1994–2009 között egyetemi docensként dolgozott. 2009 szeptembere óta egyetemi tanár. 1996–2005 között a Gazdaságtörténeti Tanszék vezetője volt. Kutatási területe a gazdaság- és társadalomtörténet, az agrármodernizáció, valamint az urbanizáció története. E témakörökben széleskörű hazai és nemzetközi kutatási és publikálási tevékenységet folytat. A PTE KTK alap- és mesterképzési programjain gazdaságtörténeti tárgyakat, uniós ismereteket, turizmustörténetet, kulturális- és örökségturizmust és urbanizációt oktat, a doktori képzésen kutatásmódszertant és városfejlődést tanít. Több hazai és külföldi egyetemen volt vendég-tanár. 2018 elejéig 263 önálló tudományos publikációja jelent meg. Több kutatási projekt témavezetője; Széchenyi Professzori-, Bolyai Kutatási-, valamint Habsburg-ösztöndíjakat kapott. A kari TDT elnöke, számos hallgatója nyert OTDK-díjat. Tudományszervezési tevékenységének hatóköre főleg a Kárpát-medence országaira terjed ki. Több alkalommal nyerte el „Az év tudományos publikációja”, a „Legnépszerűbb oktató” és az „Arany Katedra” díjat.

VÁLOGATÁS MŰVEIBŐL:

Uradalmi gazdaság és társadalom a 18-19. században. Budapest–Pécs, 2000.

Kaposvár iparának története (1945–2000). In: T. MÉREY Klára – KAPOSI Zoltán: *Kaposvár ipartörténete.* Kaposvár, 2001. 209–422.

Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000. Budapest–Pécs, 2002.

A 20. század gazdaságtörténete 1918–1990. Budapest–Pécs, 2004.

Európai uniós alapismeretek. Pécs, 2007.

A magyarországi uradalmi rendszer változásai (1700–1945). In: *Magyar Történeti Szöveggyűjtemény (18–20. század).* Budapest, 2003. 61–73.

Changes in Hungarian Agriculture in the Light of Latest Research Results (1000–1945). In: *Simpozionul International. Development and Integration in Transition. Dezvoltare si Integrare in Conditiiile. Tranzitiei.* Cluj-Napoca, 2003. 363–372.

Der Staat, die wirtschaftliche Entwicklung und die Nationalitäten auf dem Gebiet des Königreichs Ungarn (1867–1918). In: *Ausgebeutet oder alimentiert? Regionale Wirtschaftspolitik und nationale Minderheiten in Ostmitteleuropa (1867–1939).* Hrsg. MÜLLER, Uwe. Berlin, 2006. 101–119. (Frankfurter Studien zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte 13.)

Pécs gazdasági fejlődése 1867–2000. Pécs, 2006.

Die Entwicklung der Wirtschaft und Gesellschaft in Ungarn 1700–2000. Studia Hungarica. Passau, 2007.

Nagykanizsa gazdasági fejlődése (1850–1945). In: *Nagykanizsa. Városi monográfia III. (1850–1945)*. Szerk. KAPOSI Zoltán. Nagykanizsa, 2014. 99–249.

Nemesi birtokforgalom Somogyban a 19. század első felében. In: *Életvilágok és társadalmi gyakorlatok a 18-20. században*. Szerk. HORVÁTH Gergely Krisztián – Csikós Gábor – HEGEDŰS István – Ö. KOVÁCS József. Budapest, 2017. 127–155.

Einführung. Wissenschaft und wirtschaftliche Innovation in den 18–19. Jahrhunderten in Europa. In: *Mogersdorf Internationales Kulturhistorisches Symposium 45 – 2016 Szigetvár*. Szerk. KAPOSI, Zoltán – HAFFNER, Tamás. Pécs, 2016. 4–16.